

Petr ČORNEJ, Pekařův Žižka: k 90. výročí dokončení přelomového historiografického díla a k 600. výročí Žižkovy smrti

Turnov, Pekařova společnost Českého ráje 2024, 83 stran,
ISBN 978-80-11-04940-9

Petr Čornej patří již dlouhé dekády k našim předním znalcům husitské epochy. Kromě obsáhlé syntézy dějin 15. století v rámci nakladatelského počínu *Velké dějiny zemí Koruny české* je ostatně autorem neméně obsáhlé biografie Jana Žižky, snad jediného odborného historického bestselleru posledních desetiletí.¹ Vydání knihy natolik zvýšilo autorovu popularitu, že jsme se s ním mohli setkat ve většině míst České republiky (především v roce 600. výročí Žižkovy smrti), kde se trpělivě věnuje popularizaci historického bádání. Kromě přednášení o samotném Žižkovi se Čornej začal zabývat historiografickými analýzami, v nichž sleduje, jak přední čeští historici na osobnost táboreského hejtmána a jeho působení nahlíželi. V této souvislosti se sotva mohl vyhnout poslední velké práci jednoho z nejvýznamnějších českých historiků vůbec, Josefa Pekaře.²

Autor se rozhodl přistoupit k tématu primárně biograficky v kontextu vývoje historických věd za první republiky. Úvodní pasáže přibližují žižkovské oslavy (1924) a to, jak je Pekař (kriticky) nahlížel v kontextu svých politicky konzervativních postojů. Jeho vnímání bylo ještě zjištěno zánikem habsburské monarchie, kterou původně považoval za důležitý kontext národní existence – byť vznik republiky nakonec otevřeně přivítal. Jeho politickým postojům i osobnímu nastavení také odpovídala jeho, snad programově kontroverzní vyjádření k různým historickým tématům (sv. Jan Nepomucký; Bílá hora a její důsledky), jež si nejspíše kladly za cíl vybudit čtenáře k reflexi. Přesto se do té doby husitstvím nezabýval. Jak k zájmu o Žižku vůbec došlo, objasňuje Čornej ve třetí kapitole příznačně nazvané *Osudová náhoda*. V ní pečlivě sleduje, jak

1) Petr ČORNEJ, *Jan Žižka: život a doba husitského válečníka*, Praha 2019.

2) Josef PEKAŘ, *Žižka a jeho doba. Díl první, Doba se zvláštním zřetelem k Táboru*, Praha 1927; TÝŽ, *Žižka a jeho doba. Díl druhý, Jan Žižka*, Praha 1928; TÝŽ, *Žižka a jeho doba. Díl třetí, Žižka, vůdce revoluce*, Praha 1930; TÝŽ, *Žižka a jeho doba. Díl čtvrtý, Poznámky k dílu třetímu, opravy a dodatky, příloha – rejstříky*, Praha 1933.

se Pekař, který se dosud odborně věnoval spíše dějinám 17.–18. století (s důležitým, avšak také vlastně náhodným výpadem k dějinám středověké hagiografie), k tématu dostal. Zásadní kontext zde tvořily jednak žižkovské výročí roku 1924, jednak Pekařovo postavení redaktora ústředního historického časopisu, *Českého časopisu historického* (dále jen ČČH). Pekař si byl vědom, že nemůže Žižkovu osobnost pominout, a hodlal ji vzpomenout prostřednictvím stati, jejímž autorem se měl stát Kamil Krofta, resp. později oslovený Josef Šusta. Avšak od obou autorů dostal Pekař „košem“. Na základě korespondence Čornej pečlivě dokumentuje, jak v Pekařovi zrála představa vsazená mu do mysli nejspíše Kroftou – ujmout se nakonec příspěvku sám. O obsahu mohl přemítat během květnového výletu (alespoň tak ukazují deníkové zápisy). V kombinaci s potřebou vyrovnat se s Masarykem a jeho historizujícími koncepty se tehdy Pekař připravoval sepsat obsáhlou práci o první světové válce. To ještě netušil, že se tak nikdy nestane a že z jedné žižkovské studie se zrodí náplň zbytku Pekařova života. Pekař považoval husitství za revoluci, byť termíny v jeho textech variovaly, a byl ochoten v ní sledovat i sociální aspekty. Za důkaz Pekařova mistrovství (i z hlediska metodologického) považuje Čornej jeho schopnost široce interpretovat detaily z písemných pramenů, zde například kvalitu informací v *Kronice české Aenea Piccolominiho*.³ Po jeho soudu byla vyšší, než si jeho odborní souputníci mysleli. Čornej se nadto vrací ke své mediivistické odbornosti a váží kvalitu Pekařových soudů z perspektivy současného stavu bádání. Jak Pekař, tak, zdá se, autor, mají pochopení pro paradox, když ukazují význam Piccolominiho díla, které posílilo paměť na Žižku a jeho slávu rozšířilo ve světě. Podobně jako ve sporu o pravost *Kristiánovy legendy* zde pak emoce často přemohly kritiky a otupily jejich úsudek, jak Čornej ukazuje na příkladu Františka Michálka Bartoše.

Obsáhlým příspěvkem v ČČH⁴ však Pekařův zájem o Žižkovu osobu neskončil, což mu bylo jasné už v době, kdy článek dokončoval. Výsledkem byly jen o rok později vydané obsáhlé studie,⁵ jež mapovaly Žižkovo tábořské okolí, stejně jako vzpomínky jeho současníků. Ty nejspíše Pekař považoval za nutný základ jakéhokoli dalšího badatelského úsilí – umožnily mu totiž shromáždit

3) Enea Silvio PICCOLOMINI, *Historie česká*, Dana Martínková – Alena Hadravová – Jiří Matl (eds. et trans.), Praha 1998.

4) Josef PEKAŘ, *Jan Žižka*, ČČH, 1924, s. 413–432.

5) Josef PEKAŘ, *Jan Žižka: II. Žižkovo prostředí, zejména tábořské, v lícní vrstevníku*, ČČH, 1925, s. 1–112 a s. 271–336.

a kriticky zrevidovat veškeré soudobé prameny k tématu analytickými postupy. Podle autora však tento Pekařův přístup vyústil u něj samého do určité metodické skepse, když nahlédl, jak se mu obraz epochy rozpadá do množství dílčích črt. Zde by však bylo na místě se ptát, jak tomu bylo s Kosteckem a obecně zpracováním raně novověkých látek, k nimž Pekař přikročil dříve a kde nepochybně zápasil s podstatně obsáhlejší materií. Přesto se však tyto studie staly základem budoucí knihy. V ní Pekař cílil, řečeno moderně, na dekonstrukci dobově pozitivní tábořské legendy, respektive obecně příčin a významu husitské revoluce. Tuto jeho snahu signalizuje už recepcce v té době čerstvých úvah Jana Sedláka ohledně počátků kalicha a jeho možných kořenů v etnicky německém prostředí (Mikuláš z Drážďan). Výsledkem je obraz husitství jako spíše dovršení vývoje 14. století, než jeho popření či překonání, jež nemělo mít mnoho společného s moderními revolucemi a z většiny nepřekročilo bariéry středověké mentality; Pekař též odmítl, že by příčinou revoluce bylo zhoršování situace poddaných. Proto husitství nemůže být podle historika podkladem pro moderní politický program, jak se mylně domníval Tomáš Garrigue Masaryk. Zdálo by se, že se zde Pekař chtěl vůči Masarykovi vymezit ze své pozice analytického historika. Avšak Čornej přesvědčivě dokládá (a jak sám píše, povšiml si toho již Václav Chaloupecký), že Pekař si zformoval svou představu husitství již před tím, než se pustil do analytické drobnokresby. Autor následně nabízí na třech vybraných příkladech reflexi Pekařova díla, a to u jeho žáků a stoupenců Chaloupeckého a Kalisty, respektive u jeho odpůrce, historika Jana Slavíka, který krom jiného také upozornil na Pekařovy osobní motivace.

Druhá kniha byla opět sérií drobných črt k různým, zejména biografickým otázkám Žižkova života. Zde Pekař využil příležitosti k širším úvahám o středověkém právu a společnosti (Žižkovo lapkovství v kontextu dobové šlechtické mentality a zemského práva). Čornej zde přesvědčivě dokládá motivace konstruování určitého konkrétního Žižkova obrazu, stejně jako si všímá utváření obrazu Pekařova Žižky odbornou i poučenou veřejností.

Práce na třetím dílu daly spolu s reflexí Slavíkovy kritiky podnět k obecnějším úvahám o přemítání nad dějinami, dějepisickou prací a praxí a koncepty dějin, jež vyústily v pregnantnější formulaci kulturně typologického rámce, skrze nějž Pekař minulost nahlížel, a proto odmítal sociologické inspirace nabízené mu Slavíkem. I z toho důvodu Slavík Pekaře začlenil do „básnické periody“ českého dějepisectví. (Autor v tom vidí ranou inspiraci lingvistickým obratem, jehož kořeny klade již do třicátých let 20. století, a raným

strukturalismem. K první části této interpretace bych byl skeptický – i přesto, že Wittgenstein a jeho současníci vzešli z vídeňských kruhů té doby.) Čornej uzavírá bezpochyby trefným varováním před podceňováním Pekařových schopností na poli teoreticko-metodologickém jen proto, že je ne vždy pregnančně formuloval.

Třetí díl, lehkým perem psaná biografie (s kontrafaktuálními pasážemi) spolu s rejstříky a bibliografií, opus završila. Čornej zde nachází prostor na kritiku některých Pekařových tezí, jež na tomto místě asi nejotevřeněji ilustrují, nakolik se historik nechal motivovat svým naturelem a politickým přesvědčením. Autor pak i sleduje, s jakými ohlasy se Pekařovo pojetí Žižky setkalo. Tyto reflexe se prolínají i s jeho vlastní vzpomínkou a tvorbou, jak ostatně Čornej zcela otevřeně přiznává.

Na závěr své práce se pak vrací k teoreticko-metodologickému významu Pekařovy knihy, kterou představuje jako proces určitého vyzrávání historika od fanatismu pro vyčerpávající drobnokresbu danou noetickým optimismem a slibujícím sepsání jakési „definitivní“ verze k noetickému relativismu, jež se odehrávaly v proměňujícím se poli české historiografie. Sledování budování památníku na Vítkově poskytlo autorovi prostor pro efektní tečku, jež prozrazuje sdílenou zálibu v paradoxech: *„Novodobou podobu husitského mýtu, stvořeného v 19. století a propojeného se zápasem o národní a státní samostatnost, dovršila monumentální stavba, vybudovaná na vrcholu Vítkova ve slohu modernistického konstruktivismu. Jeho dekonstrukci provedl s pomocí moderních vědeckých metod badatel konzervativního založení.“* (s. 72)

Stručná brožura tak nakonec nabízí více, než název slibuje. Je (i díky aktualizujícím digresím) prostorem pro zamyšlení nad limity historiografického bádání a psaní, kontextualizuje Pekařovo dílo stručně, avšak s přehledem do vírů dobových politicko-kulturních debat, přičemž prozrazuje autorovo osobní zaujetí a netají ani Čornejovy názory na současné historické bádání. Přes tyto aktualizace je předkládána črta úzce svázaná s dobovými prameny a nabízí tak solidní příspěvek k dějinám historiografie, který by bylo možné obohatit nanejvýše výraznějším akcentováním institucionálních rámců.

doc. Mgr. David Kalhous, Ph.D.

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
david.kalhous@phil.muni.cz

DOI: 10.14712/30298393.2026.4